

EDITORIAL

Mobarog batok sa paantus ug pabug-at nga rehimeng Marcos

Hugot nga gimakmak sa lain-laing sektor ang rehimeng Marcos tungod sa kabuang nga gisulti ning bag-o lang sa mga upisyal niini sa ekonomiya nga ₱64 kada adlaw lang ang gikinahanglan aron matawag nga dili kabus o gutom ang usa ka Pilipino. Dayag nga ginalingla ni Marcos ang katawhan aron tabunan ang tinuod nga gidaghanon sa mga naglisud ug gigutom sa Pilipinas.

Sa pagtakda ni Marcos sa labing ubos nga sukdanan sa disenteng kinabuhi, ginapagawas karon sa iyang gubyrno nga usa lamang sa napulo ka Pilipino ang kabus. Dayag nga giinsulto ni Marcos ang mayorya sa mga Pilipino nga adlaw-adlawng naghago apan dili igo ang suhulan o kulang kaayo ang kita aron suportahan ang panginahanglan sa ilang mga pamilya.

Tinuyong ginatabunan ni Marcos ug sa iyang mga upisyal ang tinuod nga bili sa panginabuhi sa Pilipinas. Naghimuhimo siya og ilu-

syon nga nagkadaghan ang mga Pilipino nga "hatungang hut-ong," aron itago ang kamatuoran nga mayorya sa mga Pilipino ang nag-ilaid sa kalisud.

Ang imposibleng ubos kaayong estadistika sa kagutom ug kalisud nagsilbi sa palisiya ni Marcos nga ilansang sa labing ubos nga ang-ang ang suhulan ug sweldo sa mga mamumuo ug yanong mga empleyado. Sa nangaging duha ka tuig, nagpabugol-bugol si Marcos sa reklamo ug pangayo alang sa mahinungda-

nong umento. Daku kaayong insulto sa mga pangpublikong magtutudlo ug empleyado sa gubyrno ang iyang gipanghinambog ning bag-o lang nga ₱26/adlaw nga pag-usbaw sa sweldo, nga daw mumhong gihulog gikan sa lamesa sa mga nagsalusalo sa Malacañang.

Paspas nga mitiurok ang ang-ang sa panganabuhin sa masa sa katawhang Pilipino. Sa ilalum ni Marcos, walay gintang ang pagsaka sa presyo sa pagkaon, ilabina sa bugas, bisan ang lana, pamasaha, kuryente ug uban pang batakang panginahanglan ug mga serbisyo. Nagpabilin usab nga ubos ang suhulan ug ubos kaayo ang umento nga gimando sa gubyrno. Anaa sa ₱1,200 na ang minimum nga sukaranan sa disenteng ang-ang sa panginabuhi sa usa ka pamilyang may lima ka myembro.

Atubangan sa dakung gintang tali sa suhulan ug sweldo, sa usa ka bahin, ug sa inadlaw nga panginahanglan sa mga pamilyang Pilipino, sa pikas bahin, labing gikinahanglan nga ipanghingusog sa mga mamumuo ug masang kabus ang pag-ila sa ilang batakang katungod sa katilingban ug ekonomiya. Angayan nilang iduso, sa partikular, ang ilang katungod sa mas taas nga istandard ug mas maayong kalidad sa panginabuhi, kadungan sa

umento sa suhulan, trabaho ug panginabuhian.

Kinahanglang singlon sa katawhan ang rehimeng Marcos sa grabeng kapakyasan niining pugngan ang pagsaka sa presyo sa nag-unang mga palaliton, serbisyo ug kagamitan, ug sa palisiya niining pugngan ang pag-usbaw sa suhulan ug sweldo. Walay gihimo ang gubyernong Marcos aron tumanon ang giangkong niining responsibilidad isip estado nga siguruhon ang kaayuhan sa katawhan.

Ang mga palisiyang neoliberal ni Marcos sa ekonomiya nakasentro sa pag-awhag ug pagsalig sa langyawng pamuhunan, liberalisasyon sa importasyon, walay pugong nga pagpangutang, ug pagpahamtang og dugang na usab nga mga buhis. Kini ang hinungdan sa paggrabe sa krisis sa ekonomiya ug pagsamot sa kahimtang sa masa. Nagsilbi kining tanan sa interes sa mga langyawng kapitalista, sa kasosyo nilang lokal nga dagkung negosyo, dagkung agalong yutaan ug mga burukrata-kapitalista. Mihakop sila og binilyong piso gikan sa mga proyektong pang-imprastruktura sa gubyerno, pagpangawhaw sa bahandi sa nasud ug pagpahimulos sa baratong pa-

muo.

Kini nga mga palisiya ang hinungdan sa walay hunong nga paghagba sa lokal nga produksyon sa pagkaon ug uban pang batakang panginahanglan, pagsaka sa presyo sa mga gina-import nga igbabaligya, dakung problema sa kawalay trabaho (ilabina sa mga kabatan-onan), ubos kaayong suhulan, pagpangilog sa panginabuhian ug dislokasyon sa mga mangingisda ug mga kabus, pagpangilog og yuta, pagpalayas sa mga mag-uuma, pagkaguba sa kinaiyahan ug paglimas sa bahandi sa nasud.

Ang mga palisiya sa rehimeng Marcos nagasugnod sa mulo sa lapad nga masa sa katawhan. Labaw nga milalum ang ilang kasilag kang Marcos sa ginahimong pagbawi sa gatusan ka bilyong pisong bahandi nga gikawat sa iyang pamilya sa panahon sa diktadurya sa iyang amahan. Labaw pang migrabe ang ilang diskuntento sa pag-usik-usik og binilyong piso sa paglulinghayaw ni Marcos sa gawas sa nasud, mga salusalo sa Malacañang, pagkontrol sa ismagling sa bugas, asukal ug uban pa, walay ulaw nga pagkawat sa mga proyekto sa gubyerno, paggunit sa Maharlika Investment Fund aron paburan ang negosyo sa iyang

mga kroni, ug uban pang kaso sa dayag nga korapsyon.

Mas grabe pa, gigamit ni Marcos ang armadong pwersa sa estado para mangsabwag og pasistang terorismo batok sa katawhan aron sumpuon ang katawhan, bungkagon ang ilang panaghiusa ug pugngan silang mosukol.

Atubangan niining kahimtanga, kinahanglang manglimbasog ang mga pwersang nasudnon-demokratiko sa pagpukaw ug paghugpong sa pinakalapad nga han-ay sa katawhan, ilabina sa masang labing nagantus ilalum ni Marcos. Kinahanglang kusganong ipataas ang kahimatngon sa masa nga ang gakasinati nilang kalisud ug kagutom dili kapalaran, dili masulbad sa kakugi ug paningkamot, ug labaw nga dili angayang antuson na lamang. Angayan nilang makita nga kini direktang resulta sa mga palisiya ug programa sa rehimeng Marcos ug sa iyang mga among imperyalistang langyaw.

Ipaabot sa lapad nga masa nga kinahanglan nilang maghiusa ug molihok sa lain-laing pamaagi sa pagsukol aron panalipdan ang ilang mga katungod ug iasadang ang ilang interes. Kinahanglang hugpungon ang ilang han-ay sa mga unyon ug lain-laing porma sa mga organisasyon sa mga pabrika, komunidad sa kasyudaran ug kabukiran, mga eskwelahan, mga upisina, ug uban pa.

Ang pakigbisog sa katawhang Pilipino batok sa anti-katawhan ug anti-nasyunal sa rehimeng Marcos kabahin sa kinatibuk-ang pagsukol aron tapuson ang tibuok sistemang semikolonyal ug semipyudal pinaagi sa nasudnon-demokratikong pakigbisog, lakip ang lain-laing porma sa pagsukol, labaw sa tanan, pinaagi sa armadong pakigbisog. Kinahanglang tapuson ang paghari sa mapahimuslanon ug madaugdaugong hut-ong. Isip pinakakonsentradong dagway sa maong dunot nga sistema, ang pasista, papet, paantus ug pabug-at nga rehimeng US-Marcos ang pinakasentrong target sa pagsukol sa katawhan.

AB

 <p>Bolyum LV Ihap 16 Agosto 21, 2024</p> <hr/> <p>Ang Ang Bayan ginapagawas sa pinulongang Pilipino, Bisaya, Iloco, Hiligaynon, Waray ug Ingles. Nagadawat ang Ang Bayan og mga kontribusyon sa porma sa mga artikulo ug balita. Ginaawhag usab ang mga tigbasa nga magpadangat og mga puna ug rekomendasyon sa pagpalambo sa atong mantalaan.</p>	<h2>Unod</h2> <p>Editorial: Mobarog batok sa paantus ug pabug-at nga rehimeng Marcos 1</p> <p>Magkasunod nga operasyong haras sa BHB 3</p> <p>Pangkalibutang Adlaw sa mga Katutubo 3</p> <p>Pasidungog sa mga martir sa Panay 3</p> <p>Liza Maza ug Ronnel Arambulo sa Senado 4</p> <p>UP-AFP cooperation, pagyatak sa kawawasan 4</p> <p>Mga protesta 4</p> <p>Presensyang militar sa US sa SCS 5</p> <p>Badyet panggyera ug pasismo, miburot 6</p> <p>Pagngilog og yuta sa mga Consunji 7</p> <p>Sa mubong pagkasulti 8</p> <p>Walay hunong nga kabangis militar sa Samar 9</p> <p>Aktibistang Fil-Am, nasamdan sa West Bank 9</p> <p>War games sa US sa South Korea, gibatukan 9</p> <p>West Papuan, gipapanubag ang Indonesia 10</p>
<p>Ang Ang Bayan ginamantala duha ka hugna matag bulan sa Komite Sentral sa Partido Komunista ng Pilipinas</p>	
<p> ang.bayan@cpp.ph</p>	

Magkasunod nga operasyong haras sa BHB-Masbate

GIBULABOG SA MGA Pulang manggugubat sa Bagong Hukbong Bayan (BHB)-Masbate (Jose Rapsing Command) ang mga sundalo sa Armed Forces of the Philippines (AFP) sa magkasunod nga operasyong haras sa duha ka magkabalag nga kampo militar sa lungsod sa Milagros, Masbate niadtong Agosto 10. Giigo sa BHB-Masbate ang kampo sa 93rd Division Reconnaissance Company sa Sityo San Jose, Barangay Hamorawon ug kampo sa 2nd IB sa Barangay San Antonio sa alas-9 sa gabii.

Matud sa yunit, kabahin kini sa pagpakita sa ilang pagkundena sa ginahimong Pacific Partnership 2024-2 (PP24-2) "humanitarian mission" sa mga tropang Amerikano ug Pilipino sa Legazpi City, Albay sa rehiyong Bicol gikan Agosto 1 hangtud 14.

Sa North Central Mindanao, dili moubos sa unum ka mga sundalo sa AFP ang napatay sa pag-atake ug aktibong depensa sa BHB niadtong Marso ug Hulyo. Samtang, 12 ka sundalo usab ang natahong samaron sa maong mga armadong aksyon.

Sa Bukidnon, gipabuthan sa BHB ang nag-operasyong tropa sa AFP sa Barangay Manalog, Malaybalay City niadtong Hulyo 5. Samtang niadtong Marso 6, nakaunang magpabuto ang BHB batok sa nangatakeng mga sundalo sa Barangay Indalasa. Nakadepensa usab ang BHB niadtong Marso 18 sa buntag sa Barangay Domino-rog, Talakag.

Sa Lanao del Sur, napakyas sa BHB ang pag-atake sa AFP sa utlanan sa lungsod sa Maguing ug Bumbaran niadtong Marso 11.

Pangkalibutang Adlaw sa mga Katutubo, gidumdum sa mga protesta

GIDUMDUM SA MGA grupong katutubo sa lain-laing panig sa Pilipinas ang Pangkalibutang Adlaw sa mga Katutubo niadtong Agosto 9. Sa pagpanguna sa Katribu Kalipunan ng Katutubong Mamamayan ng Pilipinas, kauban ang mga grupong nasudnon-demokratiko ug maki-kinaiyahan, gidala nila sa Camp Aguinaldo, ug mga upisina sa Department of Environment and Natural Resources, ug National Commission on Indigenous Peoples ang ilang mga reklamo.

Gikundena nila ang AFP sa militarisasyon, pagpamomba, pagpamig-ot niini sa mga komunidad sa katutubo. Gipanghingusog usab nila sa DENR ang katungod sa mga nasudnong minority sa yutang kabilin ug kaugalingong paghukom atubangan sa padayon nga pagbaligya sa langyaw sa ilang kinaiyanhong bahandi ug militarisasyon sa ilang komunidad. Gikundena nila ang ahensya sa pakigkunsabo sa dagkung kumpanya sa mina ug dam nga nagaguba sa kinaiyahan ug nagpalayas kanila gikan sa ilang mga yuta.

Sa NCIP, gipapanubag nila ang ahensya sa makanunayong pagpasagad niini sa mga komunidad sa nasudnong minority. Gisingil nila ang ahensya sa kainutil niini atubangan sa malukpanong paglapas sa katungod sa mga tigpanalipud sa mga lumad, sama nilang Dexter Capuyan ug Bazoo de Jesus, ug ang dili makatarungang paghukom nga sad-an ang Talaingod 13. Gimakmak usab nila ang ahensya sa pag-usab niini sa proseso sa pagkuha og FPIC nga wala ginakonsulta ang mga lumad. Ingonman, gisingil nila ang ahensya sa hugot nga pakigtinabangay niini sa NTF-Elcac, nga instrumento sa dinaghang paglapas sa katungod sa mga nasudnong minority.

Pasidungog sa mga martir sa Agosto sa Panay

GIPASIDUNGGAN UG GIILA sa Partido Komunista ng Pilipinas, Bagong Hukbong Bayan (BHB), ug sa tibuok rebolusyonaryong kalihukan ug masa ang 10 ka kadre sa Partido ug Pulang hukbo nga namartir sa serye sa mga depensibang aksyon niadtong una hangtud ikaduhang semana sa Agosto sa Lambunao ug Calinog sa Iloilo.

Ang mga namartir nga rebolusyonaryo naggikan sa lain-laing henerasyon sa mga mamumuo, mag-uuma ug kabatan-onang estudyante. Ang mga namartir mao silang Benjamin Cortel (Mamang/Ruby) sa Barangay Aglonok niadtong Agosto 5, Jose Jerry Takaisan (Miller) sa Barangay Cabatangan niadtong Agosto 7 ug sila Romulo Ituriaga Gangoso (Pedik/Regan), Armando Rogelio Sabares (Nene/Kulot), Aurelio "Boy" Bosque (Rio/Zarko/Baijan), Jovelyn Silverio (Akay/Purang), ug Jielmor Gauranoc (Tango/Doc) sa Barangay Aglonok niadtong Agosto 8.

Nahitabo ang magkasunod nga mga engkwentro sa utlanan sa Janiuay, Lambunao ug Calinog sa Iloilo, Valderama sa Antique ug Libacao sa Aklan. Kining mga lugara dugay nang ginapailalum sa *focused military operation* kung asa ginabubu ang grabe ka daghang pwersa sa CAGU, mga pulis ug sundalo sa 12th IB, 82nd IB, 61st IB ug DRC ilalum sa 3rd ID.

Samtang, ginasisiguro pa ang identidad sa tulo pa ka namartir nga gianunso sa AFP nga silang Vicente Hinojales (Ka Emil), kalihim sa rehiyunal nga komite sa Partido sa Panay ug kagawad sa Komite Sentral; Concepcion Araneta-Bocala (Ka Concha), konsultant sa panaghisgot kalinaw; ug Rewilmar Torrato (Ka Vivian).

Adunay lig-ong ebidensya nga ang mga biktima gidakop ug gitortur samtang anaa sa kustodiya sa militar. Kini subay sa mga samad dinunggaban ug mga bun-og sa lawas ug nakagapos nga mga tiil sa pipila ka patayng lawas nga nakuha sa mga pamilya.

Gihadlok ug gisulayan pa sa mga sundalo nga pugngan ang mga pamilya nga bawion ang mga patayng lawas sa ilang mga minahal sa kinabuhi. Ginatanyagan ang mga pamilya og "suportang pinansya" bugti sa dili pagpasaka og kaso.

Liza Maza ug Ronnel Arambulo, ika-4 ug ika-5 nga kandidato sa Makabayan para sa Senado

MALIPAYONG GIDAWAT SA Koalisyong Makabayan ang mga anunsyo nilang Liza Maza, kanhing representante sa Gabriela Women's Party ug usa sa lider sa koalisyon, ug Ronnel Arambulo, bise presidente sa Pamalakaya, ang ilang deklarasyon aron modagan sa Senado. Gihimo ni Maza ang iyang deklarasyon niadtong Agosto 15 sa usa ka kabus nga komunidad, samtang nag-anunsyo si Arambulo sa komunidad sa mangingisda sa Navotas niadtong Agosto 19. Ang duha mga iladong lider masa nga lig-ong mibarog alang sa interes sa katawhan ug batok sa imperyalistang US. Si Arambulo, usa ka mangingisda sa Laguna de Bay, aktibo sa kampanya batok sa pagpamig-ot sa China ug alang sa pagduso sa katungod sa mananagat sa tradisyunal ug teritoryal nga mga pangisdaanan.

Samtang, gikundena ni Maza ug sa Makabayan ang pag-sulay sa rehimeng Marcos, pinaagi sa NTF-Elcac, nga pugngan ang deklarasyon ni Maza. Giipit niini ang mga residente sa komunidad sa North Caloocan nga orihinal nga benyu sa katigumang masa, maong kinahanglang ibalhin ang benyu.

Awhag sa Makabayan nga suportahan ang kandidatura nilang Maza ug Arambulo, ingonman sa tulo ka una nang nagdeklara nga mga kandidato niini nga silang Rep. France Castro sa ACT Teachers Party, Rep. Arlene Brosas sa Gabriela Women's Party, ug Jerome Adonis sa Kilusang Mayo Uno.

"Deklarasyon sa kooperasyon" sa UP ug AFP, pagyatak sa akademikong kagawasan

WALAG-TOO ANG PAGMAKMAK sa "deklarasyon sa kooperasyon" sa University of the Philippines (UP) ug Armed Forces of the Philippines (AFP) nga gipirmahan niadtong Agosto 8. Dakung pagyatak kini sa akademikong kagawasan, matud sa mga kritiko.

Ang pagsulod sa unibersidad sa maong kasabutan magtukmod sa UP nga mahimong kakunsaba sa kaylap nga mga paglapas sa tawhanong katungod ug pulitikanhong pagpanumpo nga ginahimo sa AFP, matud sa mga nagasupak dinhi. Ginahimo niining lehitimo ang kasamtangang pagpanumpo sa kritikal nga mga tingog ug progresibong inisyatiba sulod sa unibersidad nga ginaakusahan sa AFP nga "hulga sa nasudnong seguridad."

Panalipdan ang UP. Gilunsad sa mga estudyante sa UP-Diliman ang "First Day Fight" niadtong Agosto 20 aron kundenahon ang daghang kapalpakan sa administrasyon sa unibersidad. Gibatukan usab nila ang pagkibhang sa badyet sa edukasyon ug komersyalisasyon sa mga espasyo ug serbisyo sa unibersidad. Gisalikway nila ang interbensyon sa pulis ug militar sa mga kampus niini. Gihimo usab ang susamang mga protesta sa uban pang kampus sa UP sa Bagiuo, Manila, Laguna, Davao, Cebu ug Iloilo niining milabayng mga semana.

3 ka adlaw nga hunong-pasada kontra jeepney phaseout, subling miarangkada. Subling naglunsad og hunong-pasada sa Metro Manila niadtong Agosto 14-16 ang mga drayber ug opereytor sa mga dyip batok sa kontra-kabus ug maki-langyaw programang "modernisasyon" sa transportasyon. Gimakmak nila si Ferdinand Marcos Jr sa pagbalibad nga dunggon ang resolusyon sa Senado nga nagsugyot nga isuspinde ang programa aron sulbaron una ang mga isyu nga ginareklamo sa mga tsuper ug opereytor. Gipirmahan kini sa tanang senador gawas kang Risa Hontiveros sa Akbayan. Gipangunahan ang hunong-pasada sa Piston ug Manibela.

MATATAG kurikulum, ginapabasura. Anaa sa 100 ka magtutudlo ug mamumuo sa edukasyon ilalum sa ACT ang nagprotesta atubangan sa DepEd sa Pasig City niadtong Agosto 15 aron ipanawagan ang hinanaling pagbasura sa MATATAG kurikulum. Matud nila, sobra-sobrang trabaho ug paantus ang gibunga niini sa mga titser, nga ginapagrabe sa mumho nga dugang-sweldo sa rehimeng Marcos. Gisaway nila ang pagpatuman sa kurikulum bisan walay igong pag-ases sa krisis sa pagkat-on ug tinuod ug demokratikong konsultasyon sa mga magtutudlo ug mga mamumuo sa edukasyon. Ginahago niini ang magtutudlo sa bug-at kaayong trabaho ug gipagamay nga oras sa matag natad sa pagkat-on.

Petisyon alang sa writ of amparo ug habeas data, gipasaka sa Korte Suprema. Nagpiket atubangan sa Korte Suprema sa Maynila ang mga pamilya sa mga desaparesido nga silang Dexter Capuyan ug Gene Roz Jamil de Jesus (Bazoo) ug ilang mga abugado niadtong Agosto 14 human magpasaka og writ of amparo ug writ of habeas data sa korte. Gipasaka kini sa mga paryente sa mga biktima human gibasura sa Court of Appeals ang unang petisyon niadtong Setyembre 2023.

Pagpanumpo sa mga lider-estudyante. Sa Tacloban City, bangis nga gibungkag sa mga pulis ang lihok-protesta sa mga lider-estudyante sa UP niadtong Agosto 16. Anaa sila sa syudad alang sa tinuig nga panagtapok sa mga konseho sa mga estudyante sa UP. Sa protesta, giguyod sa mga pulis ug gipusasan ang usa ka lider-estudyante. Gikordon usab sa mga pulis ug gipugngang mogawas sulod sa duha ka oras ang 100 ka estudyante.

Dakung presensyang militar sa US sa South China Sea

Matag semana, unod sa mga balita sa Pilipinas ang presensya sa mga barkong pangisda, nabal ug *coast guard* sa China sa pipila ka bahin sa *exclusive economic zone* (EEZ) niini ug daghang bahin sa South China Sea (SCS). Sa pikas bahin, wala kaayo nabalita ang dakung presensya sa mga pwersang militar sa US sa dinhi, gawas kung adunay dinagkung *war games* uban ang Armed Forces of the Philippines. Dugang pa, wala ginasyubaybayan ang taas nga pagpondo sa mga pwersang Amerikano sa rehiyon ug ang naga-padayong pagsukol sa mga katawhan sa Asia sa presensya niini

Gikan 1943, permanente nang nakaistasyon ang 7th Fleet sa US sa Southeast Asia. Langkub sa maong operasyon ang Indian Ocean ug West Pacific, lakip ang South China Sea. Naka-istasyon kini sa Subic Bay sa Zambales gikan 1945 hangtud gibasura sa Senado sa Pilipinas ang Military Bases Agreement niadtong Setyembre 16, 1991. Gibalhin ang base sa 7th Fleet sa Yokosuka, Japan taliwala sa lapad nga pagbatok dinhi sa katawhang Japanese.

Sukad dekada 2010, hinay-hinay nga gipaling sa US ang 60% sa mga aset niining nabal ngadto sa Asia aron gamiton batok sa kuno operasyong “anti-access/area denial” (A2/AD) sa karibal niining imperyalistang China. Sa takuban sa mga katungod ug kagawasan sa paglawig sa tanang nasud (*rights and freedoms of all nations to navigation*), gipaarangkada niini ang militaristang “freedom of navigation operations” (fonops) aron iduso ang walay pugong nga paggawas-sulod sa dagkung barkong iggugubat, submarino ug eroplanong pangbomba niini sa mga EEZ sa mga nasud nga nakapalibot sa SCS. Lakip dinhi ang Taiwan Strait nga ginaila sa China nga langkub sa teritoryong pangdagat niini. Ginaduso sa US ang katungod sa mga barkong iggugubat niini sa “inosenteng pagagi” sa piot nga agi-anan, nga nagamugna og tensyon sa China. Ang malangkubong katungod gina-

patuman sa US di lamang sa kadagatan, kundili bisan sa kahanginan (*airspace*).

Sukad 2020, gihan-ok sa US sa Asia ang tulo pa ka dagkung barko para sa mga operasyong A2/AD sa SCS. Niining tuiga, naglunsad ang US og 15 ka nabigasyon sa Taiwan Strait, kuyog ang mga barko sa Canada.

Niadtong 2023, magkadungan nga gipalawig niini sa SCS ang mga *carrier strike group* (CSG) nga USS Ronald Reagan, USS Nimitz ug USS Carl Vinson. (Ang CSG gilangkuban sa usa ka *air craft carrier* ug sa 5-6 mas gagmayng barkong nabal, nga adunay kapin 7,500 ka personel.) Sa katapusan sa maong tuig, milawig usab dinhi ang USS Abraham Lincoln. Unum ka beses nga miagi ang maong mga barko sa Bashi Channel sa tunga-tunga sa Batanes ug Taiwan, ug daw ginalawig ang ginaangkong kadagatan sulod sa 9-dash line sa China.

Gikan sa amihanang Luzon, miapanaw kini ngadto sa Balabac Strait sa Palawan, direktso sa amiha-

nang bahin sa kadagatan sa utlatan sa EEZ ng Malaysia ug Indonesia ayha mibalik sa Bashi Channel. Gikan sa kanhing tulo hangtud usa lamang ka semana nga pagpondo sa SCS, milungtad kini sa abereyds sa 14 hangtud 48 ka adlaw. Unum ka beses usab nga milawig ang uban pang barko sa US sa Taiwan Strait.

Kauban sa maong mga barkong ang upat ka *surveillance ship*, duha ka amphibious ready group ug tulo ka higanteng *oceanographic survey ship* nga nagpondo sulod sa 314 ka adlaw sa SCS. Nagdeploy usab kini og kapin 10 ka submarinong ginapadagan sa enerhiyang nukleyar ug adunay dalang mga armas nukleyar. Usa dinhi, ang USS Kentucky nga armado sa mga misayl nga nukleyar, gisugat sa protesta dihang midunggo kini sa South Korea niadtong Hulyo 17, 2023.

Kadungan sa fonops ang pagpalupad sa US og mga eroplanong pangbomba ug pangsarbeylans. Niadtong 2023, dili moubos sa 20 ka beses nga nagpalupad ang US og mga B-52H gikan sa base niini sa Guam. Nataho usab ang 1,000 ka beses nga pagpalupad niini og mga eroplanong pangsarbeylans gikan sa Japan, South Korea ug Clark Airbase sa Pampanga. Gitaho sa China nga 100 dinhi milapas sa utlanan sa teritoryong pangkahanginan niini.

Migamit ang US og abanteng mga MQ-4C Triton *unmanned aerial vehicle* (UAV) nga gipalupad gikan sa *drone base* niini sa Okinawa, Japan.

Hugot nga gibatukan sa mga residente sa Okinawa ang deployment sa maong mga *drone* sa kanilang isla tungod kay taas ang potensyal sa mga aksidente sa maong mga UAV sa kahanginan. AB

Badyet alang sa gubat ug pasismo, padayong miburot

Padayong miburot ang gigahin nga badyet ni Marcos alang sa iyang instrumento sa terorismo sa estado. Sa gisugyot nga badyet ni Marcos para sa 2025, salawayon kaayo ang planong 51% nga dugang sa kibatibuk-ang badyet alang sa militar, gikan sa ₱278.1 bilyon karong 2024 ngadto sa ₱419.3 bilyon sa 2025. Dakung bahin niini mopaingon sa Armed Forces of the Philippines nga makadawat og ₱242.8 bilyon.

Halos tanang sanga sa AFP makadawat og dugang-badyet sa 2025, pinakadaku ang sa Philippine Navy, nga misaka ngadto sa ₱49 bilyon gikan ₱41.4 bilyon. Ingon niini usab alang sa Philippine Army nga modawat og dugang ₱1.8 bilyon, ug Philippine Air Force, nga modawat og dugang ₱4.6 bilyon.

Daku usab ang mahimong pagusbaw sa pondo sa Revised AFP Modernization Program (RAFPMP), nga gilaumang makadawat og 25% nga dugang-badyet, gikan sa ₱40 bilyon ngadto sa ₱50 bilyon. West Philippine Sea ang ginahimong rason alang sa giingong pagusbaw. Sa RAFPMP ginakuha sa militar ang pangpalit sa lain-laing armas nga ginagamit niini sa pagsabwag og terorismo sa kabukiran, sama sa pagpalit sa pila ka bats sa Elbit *drone system* sa Israel, *attack helicopter*, mga barkong igugubat, ug mga *radar system* sa milabayng mga tuig. Plano sa AFP nga mopalit og mga bag-ong FA-50PH *light jet fighters* gikan sa South Korea gamit ang pondo sa 2025.

Sa magubatong barog niini sa West Philippine Sea, pagabubuan usab og pondo ang Philippine Coast Guard nga makadawat sa ₱31.3 bilyon, nga gamiton kuno alang sa pagpatukod og ospital (₱386 milyon), pagpatukod sa West ug South Navigational Tele Project (₱452 milyon), ug Radar for Cebu Vessel Traffic Management System (₱37 milyon).

Nahisukip sa liboan ka palid sa badyet sa reaksyunaryong guberno ang plano niini alang sa tinuig nga pagpalit og 120,000 ka set sa uniporme sa mga sundalo ug halos 110,000 ka set sa *combat boots* gikan 2025 hangtud 2029, nga adunay kinatibuk-ang kantidad nga ₱3.77 bilyon.

Samtang, daku usab ang pag-saka sa badyet sa Philippine National Police (PNP), nga modako gikan sa kasamtangang ₱198.3 bilyon nga badyet ngadto sa ₱206.2 bilyon. Adunay gigahin nga ₱581 milyon aron magrekrut og 2,000 bag-ong pulis. Naggahin usab og ₱450 milyon aron magtukod og du-

gang nga 37 istasyon sa pulis sa nasud.

Dili usab magpaulahi ang National Task Force to End Local Communist Armed Conflict (NTF-ELCAC) nga gigahinan og ₱7.8 bilyon alang sa Barangay Development Program niini, nga dugay nang nabisto nga porma sa *pork barrel* sa mga heneral.

Adunay ₱4 bilyon nga badyet usab sa mosunod nga tuig ang Philippine Drug Enforcement Agency alang sa pagpadayon sa madugong drug war.

Padayon gihapon nga ginagahinan ang *confidential and intelligence funds* (CIF), nga adunay kinatibuk-ang ₱10.3 bilyong badyet. Moabot sa ₱5.9 bilyon niini ang alang sa *intelligence funds*, o pondo sa paniktik alang sa mga unipormadong ahensya, ug ₱4.4 bilyon usab alang sa *confidential funds*, nga pondo sa paniktik alang sa mga sibilyan nga ahensya. Gipasigarbo ni Marcos nga mas gamay ang badyet sa CIF tungod kay gitangtang ang badyet alang dinhi sa pipila ka ahensya sama sa Office of the Vice President.

Ingonman, walay kasayuran ang publiko kung paunsa gigasto sa reaksyunaryong guberno ang CIF. Sa sugyot balaodnon niadtong 2024, ₱5.3 bilyon lang ang gigahin alang sa *intelligence funds*, pero sa dihang nahimong balaod, kalit ra kining nadugangan og ₱2.9 bilyon ngadto sa ₱8.3 bilyon.

Samtang miburot ang pondo sa militar ug pulis, nag-atubang usab sa dinagkung pagkibhang ang mga ahensya sa reaksyunaryong guberno alang sa serbisyo, lakip na ang Department of Health nga may ₱23.4 bilyon nga pagkibhang,

Usa sa pinakadakung kibhangan mao ang pondo alang sa kabus nga pasyente alang sa ilang gasto sa ospital (₱31.2 bilyon).

Pagpangilog og yuta sa mga Consunji sa Negros Occidental

Giatubang karon sa mga lumulupyo sa habagatan sa Negros Occidental ang hulga sa pagpalayas taliwala sa planong paglatag og plantasyon sa *oil palm* sa pamilyang Consunji. Daghan sa mga pamilya dinhi ang nanimuyo ug nag-uma sa lugar sa milabayng 60-70 ka tuig.

Ginailog sa Hacienda Asia Plantations Incorporated (HAPI), sosyohan sa Sirawai Plywood and Lumber Corporation sa pamilyang Consunji ug ni Alfred Joseph Araneta, ang 6,652.32 ektaryang yuta. Langkub niini ang pila ka barangay sa Candoni ug Hinobaan alang sa ₱2 bilyon nga proyekto sa plantasyon.

Ang nahisgutang yuta giklasipika isip *forest land* (kalasangan) ug ang 4,000 ektarya niini mao ang yutang kabilin sa mga katutubong Ati. Sa pakigkunsabo sa lokal nga gubyerno sa Candoni ug Department of Environment and Natural Resources (DENR), giligis sa mga Consunji ang plano nga plantasyon sa yutang pangpubliko.

Mismo ang mga lokal nga upisyal ang naghanyag sa "benepisyo" nga ihatag kuno sa plantasyon sa ilang lungsod ug katawhan. Gipakaminus nila ang grabeng apekto niini sa kinabuhi ug panginabuhian sa mga mag-uuma ug lumad sa langkubon niini.

Naangkon sa mga Consunji ang yuta pinaagi sa usa ka Integrated Forest Management Agreement (IFMA) nga gisudlan niini ug ang DENR niadtong 2009. Ang IFMA usa ka mekanismo sa departamento aron itugyan sa pribadong mga kumpanya ang eksklusibong katungod aron "palambuan, dumalahon, protektahan ug gamiton" ang usa ka gitakdang luna sa kalasangan ug mga rekursu dinhi. Gitugutan kini sulod sa 25 ka tuig ug pwede pang dugangan og 25 ka tuig.

Nobyembre 2022 pa dihang gianunsyo mismo sa mga Consunji ang plano niining mosulod sa bag-

ong pamuhunan sa agrikultura lakip ang plantasyon sa *oil palm*. Target niining langkubon ang Visayas ug Mindanao ug planong mahimong mayor nga mamuhunan sa maong natad.

Perwisyo sa mga mag-uuma

Samtang ginansya para sa mga Consunji, ang plantasyon sa *oil palm* walay laing epekto niini sa masang mag-uuma kundili perwisyo. Niadtong ulahing semana sa Hulyo, gisugdana ang bangis nga pagpalayas sa mga lumulupyo sa langkub nga mga barangay.

Matud sa grupo sa mga mag-uuma sa Barangay Gatsulao sa Candoni, dili moubos sa 1,000 ka mag-uuma ug ilang pamilya, lakip ang mga lumad, ang posibleng mapalayas tungod sa plantasyon. Sa pagkatinuod, giupaw na sa kumpanya ang 100 ektaryang yuta sa erya ug gitamnan na og *oil palm*.

Hugot kining gibabagan sa mga

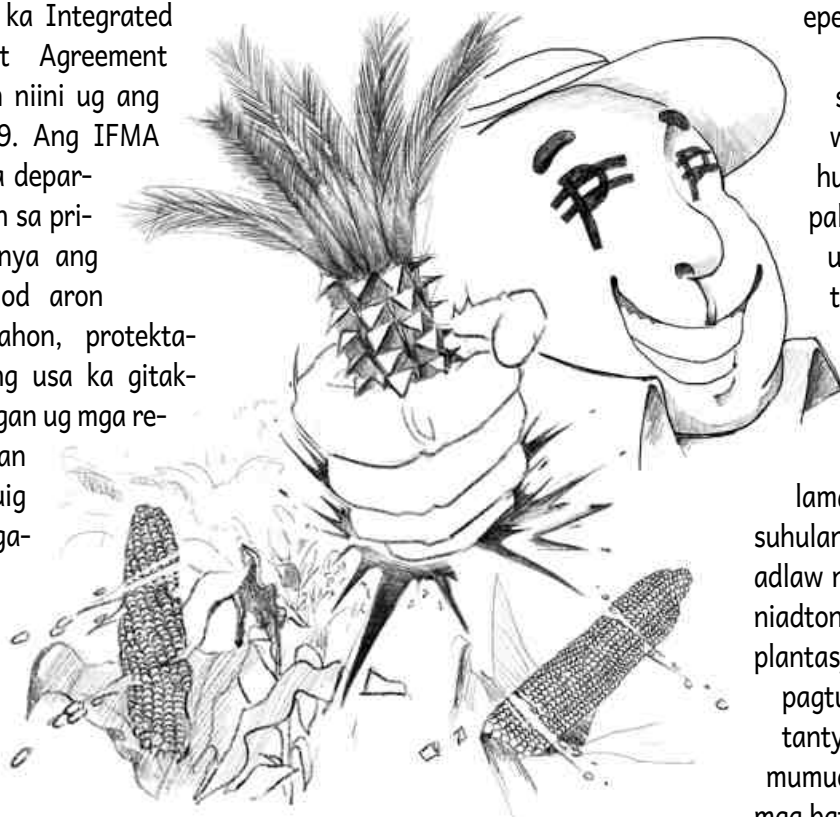
mag-uuma nga nagplanong magpasa og Writ of Kalikasan, usa ka ligal nga remedyo aron pahunungon ang plantasyon. Nibarog silang magpabilin sa yuta ug depensahan ang ilang katungod dinhi.

Sa taho mismo sa kumpanya, aduna kini giandam nga 870,000 ka semelya sa *oil palm* sa *nursery* niini sa Barangay Gatuslao. Human ang 10 hangtud 12 ka bulan, itanum na kini sa giilog nga kayutaan. Nakatakda usab nga tukuron sa mga Consunji sa 2026 ang usa ka planta para sa pagproseso sa *palm oil*.

Sa kasinatian sa ubang prubinsya, sama sa Palawan, dili lalim ang nasinati sa mga komunidad nga gihi-mong plantasyon sa *oil palm*. Gireklamo sa mga mag-uuma ang kakusog niining mosuyop og tubig nga maka-daot sa duul niining mga umahan. Adunay pay pila ka higayon nga nahiloan ang yuta ug dili na magamit alang sa ubang tanum tungod sa pestesidyong gigamit sa *oil palm*.

Magresulta usab ang mga plantasyon sa malukpanong pagkaupaw sa kalasangan ug kabukiran, pagdahili sa yuta, posibleng sakit sa mga lumulupyo ug uban pang dautang epekto.

Sa mga susamang plantasyon sa Mindanao ug Palawan, hilabihan kaubos nga suhulan sa mga kumpanya sa *oil palm*. Wala silay mga benepisyo ug kanunay peligroso ang ilang trabaho. Nalansang sa hilabihan kaubos nga ang-ang ang suhulan sa mga mamumuong-panguma. Sa kaso sa Palawan, moabot lamang og ₱120-₱150/adlaw ang suhulan niadtong 2005, ₱130-₱180/adlaw niadtong 2009 ug ₱215/adlaw niadtong 2014 sa mga mamumuo sa plantasyon sa *oil palm*. Sa usa ka pagtuon niadtong 2012, gitantyang anaa sa 27% sa mga mamumuo niini nga mga plantasyon og bata, edad 5-17. AB

₱64/adlaw

ang sukdanang sa NEDA aron tawagong naglisud makakaon matag usa ka Pilipino. Ginapagawas niining ubos ang tantos sa kalisud sa nasud.

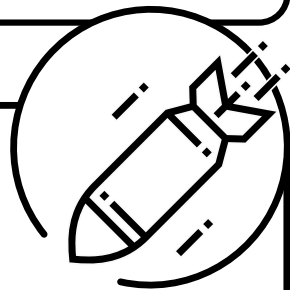
₱242.53/adlaw

ang gitakda sa National Nutrition Council nga kinahanglan sa matag indibidwal aron masiguro ang balansyado ug masustansyang dyeta.

6.5 milyon

kulang nga pabalay niadtong 2022, nga gibanabanang mosaka pa sa 22 milyon sa 2040 tungod sa kainutil sa reaksyunaryong estado nga maghatag og haum ug baratong pabalay.

Tulo ka 2,000 librang

hinimo sa US nga bomba ang gihulog sa Israel sa usa ka eskwelahang nagsilbing sentro sa ebakwasyon sa Gaza niadtong Agosto 10. Mipatay kini sa kapin 100 ka bakwit, lakip ang mga bata ug babaye, nga nagtapok para mag-ampo.

89%

sa gipanghinambog nga "bag-ong trabaho" niadtong Hulyo ubos ang kalidad, temporaryo ug nagadawat sa ubos kaayong suhulan.

30%

pagdaghan sa kaso sa **dengue** sa ting-ulan. Gikan Enero hangtud Hunyo, 90,119 ka kaso sa nagka-dengue ang narekord sa mga ospital kung asa 233 ang namatay.

12% VAT

gipahamtang nga buhis sa langyawng *digital services* sama sa Netflix at Amazon, nga mopamahal sa singil sa maong mga serbisyo.

₱100/kilo

ang sugyot nga ipatong nga buhis sa **plastik nga mga selopen** nga ginagamit sa mga tindahan ug merkado, mas taas pa sa presyo sa hilaw nga materyales nga ginagamit dinhi.

Doblehon niini ang presyo sa maong produkto, sama sa "sando bag" gikan ₱0.51 ngadto sa ₱0.91 kada usa.

1898

AGOSTO 13

nahitabo ang pasundayag nga gubat sa Maynila (Mock Battle of Manila) aron pormal nga "isurrender" sa Spain ang Pilipinas sa US, ug pugngang makasulod sa Maynila ang mga gerilyang Pilipino. Pagka Disyembre, nagkasinabot ang US ug Spain sa Paris para ibaligya ang Pilipinas sa kantidad nga \$20 milyon nga gihimong kolonya ug base sa bag-ong tumaw nga imperyalistang US aron ipahamtang ang hegemonya sa kalibutan.

Walay hunong nga kabangis militar sa Northern Samar

Walay hunong ang paghari-hari sa militar sa 74th IB sa daghang lungsod sa Northern Samar. Grabe ang mga kaso sa paglapas sa tawhanong katungod ang padayong nadukumento dinhi sa nangaging mga semana.

Sa Palapag, gidakop ug gipatay sa 74th IB si Ryan Arnesto Sityo sa Canonghan, Barangay Osmeña samtang anaa sa koprasan niadtong Hulyo 8. Puno sa bun-og ug halos dili na mailhan ang patayng lawas ni Arnesto tungod sa hubag ug mga samad sa iyang nawong, mga braso ug paa. Aduna usay samad pinusilan sa iyang liog, ubos sa dughan ug sa kilid nga bahin.

Matud sa saksi, gigapos sa mga sundalo si Arnesto sa punuan sa lubi, gihikitan ug gibira ang ulo, ayha giratraton og bala. Daw mananap nga giguyod sa mga sundalo ang patayng lawas padulong sa kasikbit nga Barangay Bagacay.

Dungan nga gidakop sa mga sundalo sa 74th IB sa maong sityo si Marlo Turbanada, usa ka batan-ong mag-uuma. Gipailalum siya sa mga sundalo sa grabeng pisikal ug mental nga tortyur. Arbitrarilyo siyang gidetine ug pugos nga gipagiya sa mga operasyong kombat sa militar.

Sa laing bahin sa nasud, nataho ang mosunod nga mga kaso sa mga paglapas:

Pag-aresto. Arbitraryong giaresto sa mga pwersa sa estado ang kanhing kinatibuk-ang kalihim sa Karapatan-Southern Mindanao nga si Jayvee “Jay” Apiag niadtong Agosto 13 sa Digos City. Gikasuhan siya sa pakyas nga pagpatay.

Pagpamig-ot. Subling gihadlok ug gihulga sa NTF-Elcac ang lider-estudyante ug tigpanalipud sa tawhanong katungod sa Cavite nga si Paolo Tarra. Balik-balik nga giadtoan sa mga ahente niini ang balay sa iyang pamilya niadtong Agosto 4 ug gihadlok nga pasakahan og kasong “terorismo.” Gihulga usab siyang dagiton kung dili mohunong sa progresibong mga aktibidad.

Demolisyon. Sa Tarlac City, unum ka balay sa mga mag-uuma sa Barangay Central, sakop sa Hacienda Luisita, ang giguba niadtong Agosto 12 sa mga maton sa gitawag og “Luisita warlord trio.” Sila mao ang mga pamilyang Lorenzo, Cojuangco ug Ayala. Ginapalayas sa maong barangay ang kapinkun-kulang 989 ka pamilya aron hatagag dalan ang ₱18 bilyong proyekto sa Ayala Land Inc. nga molangkub sa 290 ektaryang kayutaan dinhi.

Sa Bataan, dili moubos sa 26 ka pamilya sa mga mangingisda ang napalayas sa demolisyon sa Sityo Kabilang Ilog, Barangay Capunitan, Orion niadtong Agosto 12. Ang komunidad, nga nag-atubang sa Manila Bay, garekobir pa lamang gikan sa epekto sa *oil spill* ug sa bagyong Carina ug pag-ulan dala sa habagat. Ginapalayas sila alang sa planong negosyo nga tukuron sa lugar.

Sa Masbate, illegal nga namutol og kahoy ang mga sundalo sa 2nd IB sa komunidad sa mga mag-uuma sa Hacienda Mortuegue-Larrazabal niadtong Agosto 4. Ang asyenda langkub sa mga barangay sa Tubog sa Pio V. Corpuz ug Tawad sa lungsod sa Esperanza. Ginagamit kining taktika sa 2nd IB ug agalong yutaan aron abugon ug palayason ang mga mag-uuma sa asyenda. AB

Pilipino-Amerikanong aktibista, nasamdan sa West Bank

NASAMDAN SA PATURAGAS nga pagpamusil sa mga pwersang militar sa Zionistang Israel si Amado Sison, aktibistang Pilipino-Amerikano, samtang nagbidyo sa protesta sa Beita, West Bank sa giokupang kayutaan sa Palestine niadtong Agosto 9. Sumala niya, midagan sila dihang gibungkag ang protesta ug didto siya naigo sa hita. Migamit usab kuno og *tear gas* ang mga pwersa sa Israel.

Ang pag-atake sa protesta nahitabo human sa walay hunong nga pag-atake sa Zionistang Israel, sa suporta sa imperyalismong US, sa mga Palestino sa Gaza Strip ug okupadong teritoryo sa West Bank.

Sukad Agosto 15, 15,000 ang nagprotesta sa Chicago sa pag-abli sa nasudnong katiguman sa partidong Democrat aron ipanawagan sa kandidato niining si Kamala Harris nga mobarog batok sa henosidyo. Niining Agosto usab, padayon ang dinagkung mga rali para sa pagsuporta sa Palestine sa France, United Kingdom, Sweden ug Spain.

Sa ulahing rekord niadtong Agosto 18, kapin 40,000 na ang gipatay sa Israel nga mga Palestino sa Gaza Strip ug West Bank. Halos 100,000 usab ang natahong nasamdan sa mga pag-atake niini ug gatusan ka libo na ang napalayas sa ilang yuta.

War games sa US sa South Korea, gibatukan

LIBOAN ANG NAGRALI sa Seoul, sentro sa Republic of Korea (ROK o South Korea), niadtong Agosto 10 aron batukan ang Ulchi Freedom Shield (UFS) 2024 nga nakatakang ilunsad sa nasud gikan Agosto 19 hangtud Agosto 29. Ang maong *war games* ginalunsad kada tuig sa US sa ROK, apan karong tuiga, ilakip niini sa unang higayon ang ehersisyo sa pagtubag sa ROK sa panahon sa atakeng nukleyar.

Gipanawagan usab nila ang pagbatura sa alyansang militar sa US, Japan ug South Korea ug ang pagpalagpot kay Presidente Yoon Seok Yeol nga itoy sa US.

Mga West Papuan, gipapanubag ang Indonesia sa kabangis ug pagguba niini sa kinaiyahan

Liboan ka katawhang Papuan ang nagprotesta niadtong Agosto 15 sa mga syudad sa West Papua aron batikuson ang nagapadayong mga kabangis, pagpanakop ug pagpangawkaw sa Indonesia sa ilang teritoryo. Giatol nila ang kalihukan sa paghandum sa ika-62 nga anibersaryo sa iligal nga pagpangilog ug pagsakop sa Indonesia sa West Papua.

Susama sa daghang panghitabo sa nangagi, gibungkag sa mga pwersa sa estado ang mga rali. Gipamusil gamit ang *rubber bullet* ug gitirgas ang mga nagprotesta. Sa Nabire, kapitolyo sa prubinsya sa Central Papua, nasamdan ang usa ka raliyista samtang iligal nga giaresto ang 95 ka tawo. Giharas usab ang mga protesta sa lima pa ka sentrong syudad.

Nahimo nang normal ang kabangis sa mga pwersa sa Indonesia batok sa mga Papuan nga nakigbisog alang sa nasudhong paglingkawas ug sesesyon (pagbulag sa Indonesia isip nasud). Niadtong 2023, dili moubos sa 76,000 ka Papuan ang napugos nga mibakwit tungod sa kabangis militar.

Sa unang katunga sa 2024, na-rekord sa mga grupo ang kapin sa 266 ka biktima sa 39 ka kaso sa paglapas sa tawhanong katungod. Kasagaran kining nalambigit sa pagsulod sa mga pribadong kumpanya sa mga yutang kabilin sa mga Papuan.

Niining panahona, siyam ang gipatay sa armadong pwersa sa Indonesia ug gipagawas nga mga membro sa West Papua National Liberation Army. Adunay 12 ka biktima sa tortyur ug 98 ang arbitrar-

yong gibilanggo. Liboan ang gihadlok ug gibaharan.

Bisan asa usab ang pagpamungkag sa mga protesta sa West Papua ug bisan sa mga rali sa Indonesia nga nagasuporta sa pakigbisog sa mga Papuan. Ginadili bisan ang simpleng pagkayab o pagbitbit sa bandera sa West Papua.

Permanent People's Tribunal

Niadtong Hunyo 27-29, gipahigayon sa London, United Kingdom ang pinakaunang Permanent People's Tribunal (PPT) mahitungod sa West Papua. Napamatud-an dinhi nga adunay tulubagon ang Indonesia sa malukpanong paglapas sa tawhanong katungod ug pagguba sa kinaiyahan sa West Papua.

Sa pagpanguna sa Climate Crime and Climate Justice, kauban ang Indigenous Peoples' Movement for Self-Determination and Liberation ug 13 ka lain pang lokal ug internasyunal nga mga organisasyon, gisang-at sa mga organisasyong Papuan sa PPT ang upat ka reklamo batok sa estado sa Indonesia. Gisang-at dinhi ang pagpangawat sa yutang kabilin, bangis nga pagpanumpo aron iratsada ang mga industriya, sistematikong pagguba sa kinaiyahan ug pakigkunsabo sa langyawng mga gubyrno ug korporasyon aron ipatuman ang mga naunang krimen.

Hukum sa tribunal, pugos nga giilog sa

estado sa Indonesia ang yuta sa katutubong Papuan pinaagi sa diskriminasyon sa ilang kaliwatan, nga nagresulta sa pagkaguba sa ilang kultura ug bangis nga pagpanumpo, lakip ang iligal detensyon, ekstrahudisyal nga pagpamatay, pagpalayas ug pagkaguba sa kinaiyahan.

Kasaysayan sa West Papua

Ang West Papua (kanhing Netherlands New Guinea) anaa sa habagatang-sidlakan sa Pilipinas. Kabahin kini sa kanhing Dutch East Indies (karon Indonesia) nga kolonya sa The Netherlands sukad 1880. Dihang giila sa Dutch ang independensya sa Indonesia niadtong 1949, giangkong niini ang West Papua aron siguruhon ang ekonomikanhong interes sa rehiyon.

Niadtong Agosto 15, 1962, gipakana ang New York Agreement, tali sa The Netherlands ug Indonesia, nga nagmugna sa dili permanenteng tigdumala nga awtoridad sa United Nations sa West Papua. Nalakip usab ang posibleng pagbalhin sa awtoridad sa Indonesia human ang usa ka reperendum alang sa kaugalingong paghukom sa mga Papuan.

Gilunsad sa Indonesia ang peke nga reperendum kung asa gipapili ang mga Papuan kung gusto nilang magpailalum sa republika sa Indonesia. Mipili ang mga sundalong Indonesian og 1,024 ka Papuan, wala pay 1% sa tibuok populasyon, isip tambong sa reperendum ug pinugos silang gipabotar alang sa integrasyon.

Atubangan niini, mitumaw ang kalihukang malingkawasnon ug pagduso sa katungod sa kaugalingong paghukom sa West Papua. Kaniadtong Disyembre 1963, natukod ang Organisasi Papua Merdeka (Organisasyon para sa Gawasngong Papua), usa ka lapad nga kalihukan sa mga grupo alang sa paglingkawas sa Papua. Nibarog isip armadong pwersa niini ang West Papua National Liberation Army. AB

